

Academic Article

Sustainable Development of Buddhist Leadership Among Buddhist Monastic Leaders in Surin Province

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืน

Phra khruvinayadhara Gomin Sukovidho Tia-aek^{1*}, & Thanarat Sa-ard-iam²

พระครูวินัยธรโกมินทร์ สุโกวิท เตียแอก^{1*}, & ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม²

ARTICLE INFO

Name of Author &
Corresponding Author: *

1. Phra khruvinayadhara Gomin Sukovidho Tia-aek*

พระครูวินัยธรโกมินทร์ สุโกวิท เตียแอก
Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Surin Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
สุรินทร์
Email: gomin14838@gmail.com

2. Thanarat Sa-ard-iam

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม
Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Surin Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
สุรินทร์
Email: thanarat.mcusr@gmail.com

คำสำคัญ :

จังหวัดสุรินทร์, พระสงฆ์, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ,
อย่างยั่งยืน

Keywords:

Surin Province, Buddhist Monastic
Leaders, Buddhist Leadership, Sustainable

Article history:

Received: 21/05/2026

Revised: 05/07/2026

Accepted: 20/09/2026

Available online: 01/10/2026

How to Cite:

Tia-aek, P. & Sa-ard-iam, T. (2026).
Sustainable Development of Buddhist
Leadership Among Buddhist Monastic
Leaders in Surin Province. *Journal
Dhamma for Life*, 32(4), 633-647.

ABSTRACT

This academic article aims to examine the concepts and approaches for promoting the leadership of Sangha administrators in Surin Province. The study draws on academic documents, Buddhist principles, and concepts related to Sangha administration to synthesize key insights and propose leadership development approaches that are consistent with contemporary social contexts.

The study identifies three key aspects of leadership concepts and promotion approaches for Sangha administrators in Surin Province. First, the concept of leadership among Sangha administrators emphasizes the development of knowledge, analytical thinking, decision-making capabilities, and an understanding of social contexts and laws relevant to Sangha governance. It also highlights the integration of academic knowledge with the principles of the Dhamma and Vinaya to ensure the appropriate administration of Sangha affairs. Second, approaches to promoting leadership focus on strengthening knowledge and understanding of the roles and responsibilities of Sangha administrators and the six areas of Sangha administration. These efforts are complemented by the promotion of continuous learning, openness to new knowledge, and adaptability to social change. Third, approaches to sustainable leadership development aim to cultivate Sangha administrators as leaders who possess both knowledge and moral integrity, adhere to Buddhist principles, and are capable of applying the Dhamma to temple administration and community development. Such approaches also recognize differences in identity, experience, and knowledge among individual Sangha administrators, thereby fostering leadership development

that is appropriate to specific contexts and sustainable over time.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ จังหวัดสุรินทร์ โดยศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ หลักพระพุทธศาสนา และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญและนำเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมร่วมสมัย

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดและแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดสุรินทร์สามารถนำเสนอได้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) แนวคิดภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ ตลอดจนความเข้าใจบริบททางสังคมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ โดยบูรณาการความรู้ทางวิชาการเข้ากับหลักพระธรรมวินัยเพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปอย่างเหมาะสม 2) แนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำ ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการและภารกิจการบริหารคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเปิดรับองค์ความรู้ใหม่ และการปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืน มุ่งพัฒนาพระสังฆาธิการให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์หลักธรรมเข้ากับการบริหารวัดและการพัฒนาชุมชน ตลอดจนตระหนักถึงความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ ประสพการณ์ และองค์ความรู้ของพระสังฆาธิการแต่ละรูป อันจะนำไปสู่การพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับบริบทและมีความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

บทนำ

พระพุทธศาสนามีรากฐานการปกครองคณะสงฆ์ที่ตั้งอยู่บนหลักพระธรรมวินัย ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ โดยพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระธรรมวินัยเป็นหลักสูงสุดในการดำรงอยู่ของคณะสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสแก่พระอานนท์ว่า “ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้ว และบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย ในเมื่อเราล่วงลับไป” (ที.ม. (ไทย) 10/141/178) หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์ได้มุ่งเน้นเพียงการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยขององค์กร แต่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการธำรงรักษาคำสอนและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ภายหลังพุทธปรินิพพาน การสืบทอดพระธรรมวินัยจึงเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความถูกต้องของหลักคำสอนและสร้างความเป็นเอกภาพของคณะสงฆ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์ไทยมีความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และระบบการปกครองของบ้านเมือง โดยปรากฏรูปแบบการจัดระเบียบคณะสงฆ์ที่ชัดเจนขึ้นในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ก่อนจะได้รับการปรับปรุงให้มีโครงสร้างเป็นระบบในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญของการ

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

จัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีลำดับขั้นและกลไกการบริหารที่ชัดเจน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระราชาณูปการ, 2513) ต่อมา การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และการแก้ไขเพิ่มเติมจนถึง พ.ศ. 2561 ได้กำหนดกรอบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทของรัฐและสังคมร่วมสมัย โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองสูงสุด และมีการจัดโครงสร้างการบริหารทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505; พระพรหมคุณาภรณ์, 2548; สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564)

ภายใต้โครงสร้างดังกล่าว พระสังฆาธิการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยมีภารกิจครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554, 2562) ภารกิจเหล่านี้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะการบริหารจัดการภายในวัด แต่ยังเชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา และความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการจึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งความรู้ความสามารถในการบริหาร การยึดมั่นในพระธรรมวินัย และภาวะผู้นำที่สามารถประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ภาวะผู้นำเชิงพุทธเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการคุณธรรม ปัญญา และความสามารถในการบริหารจัดการ โดยมุ่งให้ผู้นำสามารถกำหนดทิศทาง แก้ไขปัญหา และสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระธรรมโกศาจารย์, 2549; พระเทพปริยัติเมธี, 2553; พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2560) โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน (อรศิริ เกตุศรีพงษ์, 2550) ขณะเดียวกัน การบริหารคณะสงฆ์ในสังคมร่วมสมัยยังต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาทของสถาบันศาสนา ส่งผลให้พระสังฆาธิการจำเป็นต้องพัฒนาความสามารถในการปรับตัว การสื่อสาร การจัดการความขัดแย้ง และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์และหลักการทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นแกนกลางของการบริหาร

สำหรับจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีเครือข่ายวัดที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของประชาชน พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะผู้ปกครองคณะสงฆ์ ผู้ส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา และผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตาม การบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้บรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงหลักพระธรรมวินัยเข้ากับการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ จากรายงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ (คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์, 2567) ประกอบกับข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับพระสังฆาธิการและการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2568 ทำให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อภารกิจและความเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะการเสริมสร้างความร่วมมือ การพัฒนาศักยภาพการบริหาร และการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชน แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์และ

ภาวะผู้นำเชิงพุทธในมิติของหลักธรรม การบริหารจัดการ และการแก้ไขความขัดแย้ง แต่การบูรณาการองค์ความรู้ดังกล่าวเพื่ออธิบายกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของจังหวัดสุรินทร์ยังเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงแนวคิดภาวะผู้นำเชิงพุทธเข้ากับสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์และแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ช่องว่างดังกล่าวนำไปสู่ความจำเป็นในการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ การและการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์จังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและสภาพภาวะผู้นำของพระสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย และ 3) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์อย่างยั่งยืนที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทจังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านภาวะผู้นำเชิงพุทธ และเป็นแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สามารถดำรงบทบาททางศาสนาและสังคมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

ภาวะผู้นำแนวพุทธ คือ ผู้ที่มีความรอบรู้รอบคอบและต้องประกอบไปด้วยการเป็นผู้ที่มี วิสัยทัศน์มีความรู้ความสามารถความรับผิดชอบในการทำงาน และมีทักษะด้าน ความสัมพันธ์ ระหว่าง บุคคล มองผู้ใต้บังคับบัญชาในแง่ดี มีความยุติธรรม มีหัวใจพระพรหม รู้รักสามัคคี มีความเสียสละ ไม่มี มานะทิฐิ ปราศจากอคติ ซึ่งคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีอยู่ในตัวของผู้นำที่จะทำให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพสูงสุด (พระเทพปริยัติเมธี, 2553: 271) ผู้นำผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธยังสามารถนำเอากรอบหลักคิดหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาคความ ขัดแย้งและการสร้างความปรองดองของคนในสังคมไปประยุกต์ใช้ซึ่งเป็นหลักคิดหลักธรรมในการทำงาน ร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินการในองค์การและอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อก่อให้เกิดสันติสุข สันติภาพของคนในสังคม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การที่ผู้นำนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ทั้งความรู้ ความสามารถ ใช้สติปัญญา หรืออำนาจอิทธิพลต่าง ๆ ของผู้นำในการจูงใจผู้อื่นหรือชักนำพาผู้อื่นให้ร่วมปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

สภาพภาวะผู้นำเชิงพุทธในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาปกครอง เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถนำกลุ่มบุคคลไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ โดยการนำเอาหลักคำสอนในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครอง พระสงฆ์ต้องการมีวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยการยึดหลักธรรม คือ 1) พระวินัยปิฎก ว่าด้วยพระวินัยสิกขาบท ของภิกษุและภิกษุณี 2) พระสุตตันตปิฎกว่าด้วยคำสอนบุคคล สถานที่ ที่เรียกว่าชาดก 3) พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยสภาวะธรรม กาย จิต รูป และนิพพาน และนำหลักธรรมคำสอนต่างๆ ในทาง

พระพุทธศาสนาไปปรับใช้ ในการเป็นผู้นำที่ดี มีศักยภาพ และทำให้ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

สภาพภาวะผู้นำเชิงพุทธทางธรรมวินัย พระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นแกนกลางของการดำเนินงาน โดยเน้นการเป็นแบบอย่างในหลักธรรมวินัย มีศีลธรรม ความประพฤติ และการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี ภาวะผู้นำในลักษณะนี้สะท้อนถึงความเคารพต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า และการรักษาความมั่นคงของพระศาสนาในระดับสังคม ชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การยึดมั่นในธรรมวินัยช่วยสร้างความไว้วางใจจากประชาชนและเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ โดย อปริหานิยธรรม 7 คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง มี 7 ประการ คือ (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม (3) ไม่บัญญัติที่ได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม (4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (5) บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุศร่าขึ้นใจ (6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถาน และปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก (7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลายในที่นี้เกินความกว้าง หมายถึง บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มาพึงมาสู่แว่นแคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (ที.ปา.(ไทย) 11/330/333, อัง.สตตก.(ไทย) 23/68/143)

สภาพภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อพัฒนาบริหารจัดการ พระสังฆาธิการต้องมีทักษะในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดสรรงบประมาณ การบริหารบุคลากร การวางแผนกิจกรรม และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ซึ่งมีวัดจำนวนมากและมีบทบาทสำคัญในชุมชน การบริหารจัดการที่ดีช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะ การศึกษาพระปริยัติธรรม และการพัฒนาวัดดำเนินไปอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยมีการยึด . หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 และบุญกิริยาวัตถุ 10 ที่ตั้งแห่งการทำบุญทางทำ ความดี ละเว้นการทำชั่ว ซึ่งบุญกิริยาวัตถุ 10 นั้นเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ, ทางทำความ เพื่อเครื่องขัดเกลาจิตใจของผู้ให้เป็นที่ตั้งแห่งต้นบุญ ส่วนหลักกุศลกรรมบถ 10 การกระทำความดี ทางกายกรรม วชิกรรม และมโนกรรม ทางแห่งกุศลกรรม ทางแห่งความดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความเจริญหรือสุคติ มี 10 อย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553: 21)

ภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณของชุมชน พระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน โดยเป็นที่พึ่งทางใจในยามวิกฤต เช่น ภัยพิบัติ โรคระบาด หรือปัญหาสังคมต่าง ๆ การเป็นผู้นำในลักษณะนี้ต้องอาศัยความเข้าใจในบริบทของชุมชน ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีเมตตา และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับประชาชน โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ ละเว้นการทำชั่วทั้งปวง เป็นคนดีมีศีลธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน (2) เป็นผู้มีความกตัญญูรู้บุญคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณ และเยี่ยงเยียนดูแลท่านอย่างสม่ำเสมอ (3) เป็นผู้บริหารชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดในการใช้สิ่ง

สาธารณประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองกันในกลุ่ม อันเป็นการสร้างสันติสุขของกลุ่มอย่างยั่งยืน ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณจึงเป็นหัวใจสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น

สรุปการศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในปัจจุบัน พบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในปัจจุบันเป็นภาวะผู้นำที่ผสมผสานระหว่าง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสามารถในการบริหารจัดการ และการตอบสนองต่อบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยมีพระธรรมวินัยเป็นกรอบพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติและการปกครองคณะสงฆ์ ผู้นำจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ ความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ควบคู่กับคุณธรรม เช่น เมตตา ความยุติธรรม ความเสียสละ และการปราศจากอคติ นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ข้อปรีหานิยธรรม 7 ช่วยส่งเสริมความสามัคคี การมีส่วนร่วม และความมั่นคงขององค์กรสงฆ์ ขณะเดียวกัน พระสังฆาธิการต้องมีสมรรถนะด้านการบริหารจัดการ ทั้งการวางแผน การบริหารบุคลากร การจัดสรรทรัพยากร และการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ โดยใช้หลักบุญกิริยาวัตถุและกุศลกรรมบถเป็นแนวทางกำกับการปฏิบัติ ภาวะผู้นำดังกล่าวยังขยายบทบาทสู่การเป็น ผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำการพัฒนาชุมชน ที่สามารถให้คำปรึกษา เยียวยาจิตใจ สร้างความสามัคคี และเชื่อมโยงวัดกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในปัจจุบันจึงควรพัฒนาอย่างบูรณาการใน 4 มิติ ได้แก่ (1) ธรรมวินัยและคุณธรรม (2) การบริหารจัดการ (3) ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม และ (4) การพัฒนาจิตวิญญาณและสังคม เพื่อให้สามารถธำรงพระพุทธศาสนาและนำองค์กรสงฆ์ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

การส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกปัจจุบัน

การส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากเพื่อช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถช่วยงานในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนมั่นคง จากการศึกษา การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ได้นำเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ซึ่งได้แบ่งประเด็นหลายประเด็น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การมีองค์ความรู้เรื่องหลักธรรม และเทคโนโลยีการสื่อสาร ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นที่สำคัญที่พระสังฆาธิการต้องมีและสร้างให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อกระแสโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์อย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อการทำงานขององค์กร คณะสงฆ์ หรือชุมชนเป็นวงกว้างใน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้การที่พระสังฆาธิการจำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้มีการทำหลักสูตรถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการเพื่อการเข้าถึงความรู้ที่เป็นเรื่องของเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน และโซเชียลมีเดีย จะเป็นแหล่งองค์ความรู้ที่สำคัญที่จะช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถเผยแพร่ธรรมะและสื่อสารกับประชาชนได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง โดยการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการจัดกิจกรรมธรรมะ การประชุม และการอบรมภาวะผู้นำ เป็นแนวทางที่ช่วยให้การบริหารงานคณะสงฆ์มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การเป็นผู้นำที่เข้าใจกับเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สังคมไทยในยุคปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การย้ายถิ่นฐานในการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร พระสังฆาธิการจึงต้องปรับบทบาทให้สามารถเข้าถึงและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมช่วยส่งเสริมด้านสาธารณสุขและการศึกษา และด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ พระสังฆาธิการจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นมาจากการแข่งขันที่ไร้พรมแดน ของโลกยุคเศรษฐกิจที่มีเทคโนโลยีและการสื่อสาร ความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ดังนั้นพระสังฆาธิการจำเป็นต้องเป็นผู้ที่ช่วยส่งเสริมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ต่างๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

การพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพุทธ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ เช่น การจัดอบรมหลักสูตรภาวะผู้นำ การให้ทุนการศึกษา และการจัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ การสนับสนุนเหล่านี้ช่วยให้พระสังฆาธิการมีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพการเป็นผู้ประสานงานในองค์กรให้เกิดการทำงานที่ราบรื่น มุ่งให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และประสานงานนอกองค์กรให้เกิดภาคีเครือข่ายร่วมคิดร่วมจัดการศึกษา กระบวนการในการใช้ความคิดเป็นสิ่งที่ผู้นำอย่างพระสังฆาธิการต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อที่จะได้นำไปพัฒนาบุคคล หรือองค์กรคณะสงฆ์ให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน การนำหลักพุทธธรรมคือ ศีล สมาธิ ปัญญา มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อทันต่อการเปลี่ยนแปลงในการบริหารองค์กรจะต้องประกอบไปด้วยรูปแบบ หรือต้นแบบของควมมีภาวะผู้นำที่ดี

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธแบบบูรณาการ การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธควรผสมผสานหลักธรรมวินัยเข้ากับหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยจัดทำแผนพัฒนารายบุคคลที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ การบูรณาการนี้ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังรักษาสัจธรรมทางศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคง ผู้นำสามารถที่นำเอากรอบหลักคิดหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยยึดหลักการปกครองตามระเบียบที่มหาเถรสมาคมได้วางภาระงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านศาสนศึกษา 3. ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4. ด้านเผยแผ่ 5. ด้านสาธารณูปการ 6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยการบูรณาการนำเอาหลักพุทธธรรมมาผสานกับทักษะผู้นำสมัยใหม่

การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืนพระสังฆาธิการต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน โดยเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากญาติโยมและผู้นำท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวัด เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ การจัดงานบุญ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยให้พระสังฆาธิการเข้าใจความต้องการของประชาชนและสามารถปรับบทบาทให้สอดคล้องกับบริบทได้อย่างเหมาะสม การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการบริหารองค์กรนั้นจะต้องประกอบไปด้วยรูปแบบ หรือต้นแบบของควมมีภาวะผู้นำ แล้วนำในสิ่งที่ได้รับจากต้นแบบมาศึกษาทำความเข้าใจในหลักการที่เหมาะสม โดยมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการดัดศักยภาพของตนขึ้นมาเพื่อที่จะได้นำสิ่งที่มึ้นนั้นไปเข้าสู่กระบวนการ

พิจารณาโดยใช้ปัญญาเพื่อเป็นการวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบด้วยการไตร่ตรองว่าสิ่งนั้นควรทำหรือไม่ควรทำ

การสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ในระดัอำเภและจังหวัดช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดี เช่น การจัดประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน และการจัดกิจกรรมร่วมกัน การสร้างเครือข่ายยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์และส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำในระดับภูมิภาคอย่างเป็นระบบนอกจากนี้ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอในการร่วมแบ่งปันความรู้ต่างๆ จะช่วยให้การจัดการ ความรู้ มีชีวิตอยู่เสมอ ความรับผิดชอบ กล่าวคือ ในการทำงานหาทางที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ก็จะไม่แย่งกันเอา ความดีความชอบใส่ตัวว่าฉันเป็นคนทำงานนั้นเอง หรือหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น พนักงานก็จะมีมีการกล่าวโทษกัน แต่จะช่วยกันแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นบรรยากาศของความร่วมแรงร่วมใจก็จะเกิดขึ้น พนักงานรู้สึกว่าการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การทำงานของตนเองและองค์กรดีขึ้น (อรศิริ เกตุศรีพงษ์, 2550 : 43-46) การทำงานเป็นเครือข่ายจึงทำให้องค์กรคณะสงฆ์สามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน

สรุปการศึกษาการส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ปัจจุบัน พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยบูรณาการ องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยี การบริหารจัดการ และการสื่อสารในสังคมร่วมสมัย เพื่อให้สามารถปรับบทบาทให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ควบคู่กับการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางพระพุทธศาสนา และสถาบันการศึกษา ทั้งด้านการฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนาศักยภาพ นอกจากนี้ ควรส่งเสริม ภาวะผู้นำเชิงพุทธแบบบูรณาการ โดยประยุกต์หลักศีล สมาธิ ปัญญา และหลักธรรมที่เหมาะสมร่วมกับทักษะการบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างพระสงฆ์จะช่วยเสริมพลังการทำงาน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อันนำไปสู่ พระสงฆ์ที่มีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการปรับตัว ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และสามารถนำองค์กรคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืนของพระสงฆ์ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทจังหวัดสุรินทร์

การพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืนของพระสงฆ์ในจังหวัดสุรินทร์ ควรยึดหลักพุทธธรรมเป็นฐานสำคัญในการบริหาร การตัดสินใจ และการปฏิบัติหน้าที่ โดยมุ่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ปัญญา และทักษะการบริหารจัดการควบคู่กัน ผ่านการอบรม สัมมนา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับบริบทของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย เพื่อให้พระสงฆ์สามารถ

ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเน้นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสร้างสมดุลระหว่างการธำรงรักษาพระธรรมวินัยกับการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับแนวทางดังกล่าว ผู้เขียนได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืน” เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2568 ณ ห้องประชุม อาคาร 90 ปี พระพรหมวชิรโมลี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ โดยมีพระสังฆาธิการและผู้เกี่ยวข้องร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา แนวทางการพัฒนา และรูปแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับบริบทของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

จากการศึกษาพบประเด็นซึ่งมีนัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำเชิงพุทธเป็นแนวทางการเป็นผู้นำที่ผสมผสานคุณธรรม ปัญญา และความเมตตาเข้าด้วยกัน (2) ผู้นำที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำหลักความถูกต้อง ความยุติธรรม และประโยชน์ส่วนรวมมาใช้ในการบริหารองค์กรและสังคม และ (3) การพัฒนาภาวะผู้นำควรมุ่งสร้างความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ควบคู่กับความเจริญงอกงามภายในจิตใจของตนเองและผู้อื่น พระครูสิริพัฒน์เมธี เจ้าคณะอำเภอสำโรงทาบ ให้ความเห็นว่า การคัดเลือกพระสังฆาธิการโดยพิจารณาจากอาวุโสและประสบการณ์ตามลำดับขั้น อาจทำให้พระสังฆาธิการบางรูปมีข้อจำกัดด้านทักษะภาวะผู้นำที่จำเป็นต่อสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะความรู้เท่าทันสื่อออนไลน์และข่าวสาร ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำจึงควรดำเนินควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างความปรารถนาดี การช่วยเหลือเกื้อกูล การยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่น และการวางใจเป็นกลาง อันนำไปสู่ความร่วมมือและความสามัคคีในองค์กร (พระครูสิริพัฒน์เมธี, การสนทนากลุ่ม, 27 กันยายน 2568)

พระมหาพุทธพิชัย รองเจ้าคณะอำเภอท่งใหญ่ ให้ความเห็นว่า หลักสำคัญของภาวะผู้นำเชิงพุทธคือ ธรรมาธิปไตย หรือการถือธรรมเป็นใหญ่ โดยผู้นำต้องตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้อง ความยุติธรรม และประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน นอกจากนี้ ควรประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมเป็นกรอบในการพัฒนาคุณธรรมของผู้นำ เพื่อเสริมสร้างความศรัทธาและความไว้วางใจระหว่างผู้นำกับผู้ตาม (พระมหาพุทธพิชัย, การสนทนากลุ่ม, 27 กันยายน 2568)

ด้านวรวิทย์ ทองไธยนันท์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ ให้ความเห็นว่า ภาวะผู้นำในสังคมสมัยใหม่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงตำแหน่งหรืออำนาจหน้าที่ แต่ครอบคลุมถึงความสามารถในการชี้นำ สร้างแรงบันดาลใจ และขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายร่วมกัน โดยอาศัยความน่าเชื่อถือ วิสัยทัศน์ และทักษะการบริหารจัดการบุคคล ทั้งนี้ ความศรัทธาที่มีต่อพระสังฆาธิการเป็นพื้นฐานสำคัญของการยอมรับ จึงควรพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ และการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (วรวิทย์ ทองไธยนันท์, การสนทนากลุ่ม, 27 กันยายน 2568)

แผนภาพที่ 1 การเสวนา เรื่องการพัฒนาสภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดสุรินทร์ อย่างยั่งยืน
ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

จากผลการสนทนากลุ่มสามารถสังเคราะห์ได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธเป็นกระบวนการพัฒนาผู้นำที่เชื่อมโยงการพัฒนาภายในกับประสิทธิผลภายนอก กล่าวคือ พระสังฆาธิการต้องพัฒนาสติ สมาธิ และปัญญา เพื่อกำกับอารมณ์ พิจารณาเหตุและผล และตัดสินใจอย่างรอบคอบ ควบคู่กับการมีคุณธรรมในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อองค์กรและชุมชน ตลอดจนความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง กระบวนการดังกล่าวช่วยลดความขัดแย้ง ส่งเสริมความร่วมมือ และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืนของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์ควรประกอบด้วย การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม การเสริมสร้างสติและปัญญา การพัฒนาทักษะการบริหารและการสื่อสาร การเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นฐานในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติจริง ทั้งนี้ การพัฒนาดังกล่าวสะท้อนการสร้างสมดุลระหว่างความเจริญภายใน ได้แก่ คุณธรรม สติ ปัญญา และความเมตตา กับประสิทธิผลภายนอก ได้แก่ การบริหารงาน การสร้างความร่วมมือ และความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับบริบทจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการธรรมยุติกนิกายในจังหวัดสุรินทร์ สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ได้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ต้องบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับทักษะการบริหารสมัยใหม่ โดยคำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความเปลี่ยนแปลงของชุมชน เพื่อให้พระสังฆาธิการสามารถดำรงบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้บริหารคณะสงฆ์ได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ผสมผสานความรู้ทางธรรมกับทักษะการบริหาร พระสังฆาธิการธรรมยุติกนิกายในจังหวัดสุรินทร์มีลักษณะภาวะผู้นำที่ผสมผสานความรู้ทางพระพุทธศาสนา ประสบการณ์ และทักษะการบริหาร โดยนำหลักศีล สมาธิ ปัญญา มาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ การวางแผน การบริหารทรัพยากรบุคคล และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ขณะเดียวกันยังสามารถปรับบทบาทให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ทั้งกลุ่มไทย เขมร ลาว และกูย ส่งผลให้การบริหารงานคณะสงฆ์สามารถดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน

2. การพัฒนาภาวะผู้นำด้วยความร่วมมือและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการให้เกิดประสิทธิผลจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ และชุมชน ผ่านการอบรมเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการจัดกิจกรรมร่วมกับประชาชน ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้ การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ จะช่วยให้สามารถปรับปรุงแนวทางการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

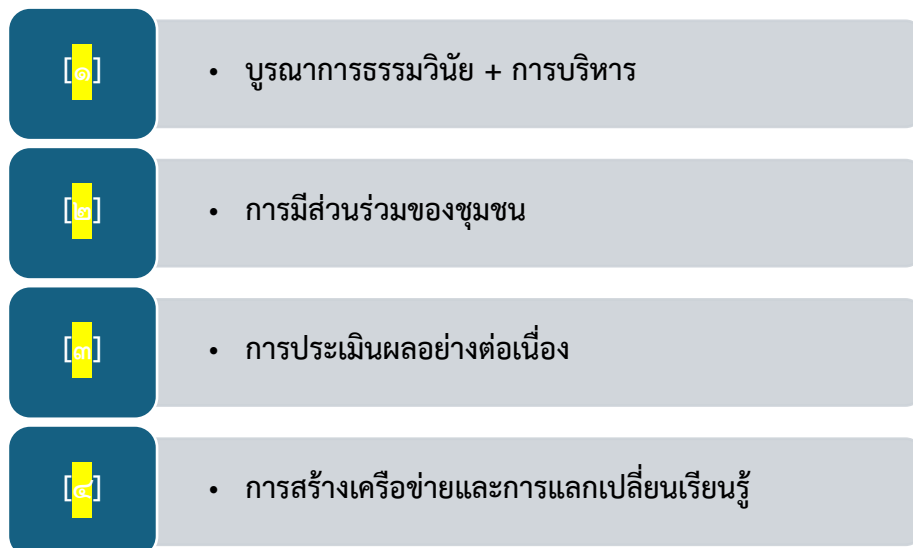
3. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนบนฐานหลักธรรมและการมีส่วนร่วม การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการให้สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงต้องอาศัยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความเอื้อเฟื้อ การสื่อสารที่สร้างสรรค์ การบำเพ็ญประโยชน์ และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค อันเป็นพื้นฐานของการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชน รูปแบบดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21 เกิดจากการบูรณาการ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้และหลักธรรม การมีส่วนร่วมและการปรับตัว และการประเมินผลเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของคณะสงฆ์และธำรงพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัย

ประเด็นหลัก	รายละเอียดผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
แนวคิดภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ	ภาวะผู้นำสะท้อนความหลากหลายทางอัตลักษณ์ ความรู้ และประสบการณ์ โดยเน้นธรรมวินัยควบคู่กับการบริหารจัดการ	ส่งเสริมการอบรมภาวะผู้นำแบบบูรณาการทั้งด้านธรรมวินัยและการบริหาร
ปัจจัยส่งเสริมภาวะผู้นำ	เทคโนโลยี การสนับสนุนจากรัฐ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแรงผลักดันสำคัญ	พัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำที่ตอบโจทย์ยุคดิจิทัลและบริบทท้องถิ่น
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ	การบูรณาการ การมีส่วนร่วม การประเมินผล และการสร้างเครือข่าย คือแนวทางที่ใช้ได้จริง	จัดตั้งศูนย์พัฒนาภาวะผู้นำสงฆ์ระดับจังหวัด และสร้างระบบติดตามผล
บทบาทของชุมชน	ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและประเมินภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านเวทีสาธารณะและกิจกรรมวัด
ความยั่งยืนของการพัฒนา	ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง	บูรณาการแผนพัฒนาภาวะผู้นำไว้ในยุทธศาสตร์คณะสงฆ์จังหวัด

แผนภาพที่ 2 แสดงแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างยั่งยืน

คำอธิบายแต่ละขั้นตอน

- 1 บุรณาการธรรมวินัยกับการบริหารสมัยใหม่ ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรู้ทั้งด้านพระธรรมวินัย และทักษะการบริหารจัดการ เช่น การวางแผน การจัดการทรัพยากร และการใช้เทคโนโลยี
- 2 การมีส่วนร่วมของชุมชน เปิดเวทีให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและประเมินกิจกรรมของวัด เพื่อให้ภาวะผู้นำของพระสงฆ์สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
- 3 การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ใช้เครื่องมือประเมิน เช่น แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ เพื่อวัดผลและปรับปรุงแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ
- 4 การสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดตั้งเครือข่ายพระสงฆ์ในระบอบอำเภอ/จังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดี รวมถึงการจัดประชุมสัมมนาและศึกษาดูงาน

สรุป

ผู้นำแนวพุทธต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงการโดยพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น บุคคลที่มีความเป็นผู้นำหรือสถานะความเป็นผู้นำในเชิงพุทธนั้นต้องยึดหลักธรรมวินัย หลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้ในการดูแลคณะสงฆ์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงก่อนแล้ว จึงกำหนดเป้าหมายและเลือกวิธีที่จะนำมาใช้ในการจัดการซึ่งต้องอาศัยการวางแผนการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์ ที่ได้จากการหาองค์ความรู้ จึงนำไปปฏิบัติตามแผนที่ต้องอาศัยความเข้าใจ ในหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำ และความร่วมมือจากทุกคนในองค์กร โดยมีการเสริมแรงให้กับความเปลี่ยนแปลงโดยการชี้แจงให้บุคลากรในองค์กรทราบถึงความเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุงที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และแสดงความขอบคุณต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีส่วนช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแล้ว ธรรมที่เป็นเครื่องเจริญดีแล้วย่อมทำให้มีความเจริญขึ้น อย่างหลักธรรมที่ว่า อัมมานุอัมมปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักคือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขตความหมายและวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรม จึงทำการประเมินผลการบริหารจัดการต่อภาวะผู้นำเก่งทั้งงานและเก่งทั้งคน มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างทีมงานเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจและนำศักยภาพของคนในองค์กรออกมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ภาวะผู้นำที่ดีต้องมีความรับผิดชอบ และทำให้เห็นทั้งปรีชาปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ บริบูรณ์ด้วยพระธรรมวินัยและมีความเชี่ยวชาญในการบริการปกครองในงานคณะสงฆ์ 6 ด้านได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีบทบาทในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงองค์กรให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักพระธรรมวินัยและหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ เริ่มจากการทำความเข้าใจบริบทและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กำหนดเป้าหมายและวางแผนเชิงกลยุทธ์บนพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ถูกต้อง ก่อนนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักธรรม ทั้งนี้ การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกระดับ การสื่อสารที่ชัดเจน การสร้างแรงจูงใจ การยกย่องผู้มีส่วนร่วม และการเสริมสร้างความเข้าใจต่อผลลัพธ์ของการพัฒนา เพื่อให้เกิดการยอมรับและสานต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

2. องค์ความรู้สำคัญที่ได้จากการศึกษา คือ การพัฒนาภาวะผู้นำพระสังฆาธิการต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยเฉพาะหลักธรรมาภิบาลปฏิบัติ ซึ่งมุ่งเน้นการปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักธรรมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบริหาร ผู้นำจึงต้องมีความสามารถทั้งด้านงานและด้านคน มีทักษะการสื่อสาร การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสร้างทีมงาน และการส่งเสริมศักยภาพของบุคลากร ควบคู่กับการประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์. (2567). รายงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ (ธรรมยุต).
- พระครูสิริพัฒน์เมธี. (2568, 27 กันยายน). การบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ (การสนทนากลุ่ม). วัดบูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.
- พระเทพปริยัติเมธี. (2553). ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีในการบริหาร. มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). การคณะสงฆ์กับการศึกษาไทย. มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 15). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2560). พุทธบริหาร: ศิลปะการบริหารจัดการ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพุทธพิชาญ โยธาสโน. (2568, 27 กันยายน). การบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ [การสนทนากลุ่ม]. วัดพรหมสุรินทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย (พิมพ์ครั้งที่ 9). มูลนิธิพุทธธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- วรวิทย์ ทองไธยนันท์. (2568, 27 กันยายน). การบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาภาวะผู้นำของพระ
สังฆาธิการ (การสัมภาษณ์). สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2513). *ตำนานคณะสงฆ์*. คลังวิทยา.
สถาบันพระสังฆาธิการ. (2558). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. กองพุทธศาสนสถาน.
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). *คู่มือการบริหารงานคณะสงฆ์*. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
อรศิริ เกตุศรีพงษ์. (2550). สังคหวัตถุ 4: วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้. *วารสาร Productivity
World เพื่อการเพิ่มผลผลิต*, 12(68), 43–46.
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505). *ราชกิจจานุเบกษา*, 79(115 ฉบับพิเศษ), 29–40.